زنجیرەیەك نووسین لەبارەی ئەزموونی شیعریی حەفتاکانەوە:

بۆئەوەی ئیمزاکان بخرێنەوە جێگای خۆیان

(1)

نووسینی :محەمەد کوردۆ

رەوونکردنەوە:
ئەم نووسینە پێشەکییەکی کورتە بۆ سێ لێکۆڵینەوەی دوورو درێژ لەسەر بەشێکی گرنگ لە ئەزموونی شیعریی ئێمە لە حەفتاکانی سەدەی رابردووداو پێمباشە لێرەدا بە زنجیرە بڵاویان بکەمەوە.

قۆناغی حەفتاکان وێستگەیەکی زۆر گرنگ و بایەخدارە لە مێژووی ئەدەبی کوردیداو بەداخەوە زۆرجار لە باسکردنی ئەو قۆناغەدا شتەکان تێکەڵ دەکرێن.

هەن تائێستاش پێیانوایە کە بەر لەبڵاوکردنەوەی بانگەوازی روانگە هیچ هەوڵێکی نوێخوازی لەشیعری کوردیی ئەو کاتەدا بوونی نەبووەو وادەزانن لە بانگەوازی روانگەوەو بەکاریگەری راستەوخۆی ئەو بانگەوازە شیعری کوردی نوێبوونەوەی بەخۆیەوە بینیوە. هەروا هەن پێیانوایە هەموو شاعیرە نوێخوازەکان سەر بەگرووپی روانگە بوون و شێرکۆ بێکەس -کە یەکێك لە کەسە زۆر کاریگەرەکانی روانگە یە– سەردەقشکێنی ئەو نوێخوازییە بووە..

لەڕاستیدا جگە لەوەی بانگەوازو مانیفێستی شیعریی ناتوانن شیعر تازە بکەنەوەو تازەکردنەوەی شیعر شتێك نییە پێشوەخت رێکەوتنی لەسەر بکرێت وبنەماو پەیام و فۆرم و پایەکانی دەستنیشان بکرێن..

بەڵکو تازەکردنەوەی شیعر پەیوەندی قووڵی بەزۆر شتی دیکەی تێکچڕژاوەوە هەیەو پرۆسەیەکە دوای کەڵەکەبوونی ئەزموونێکی قووڵی خوێندنەوەو گەڕان و پشکنین ئینجا دەرەخسێت و دەتوانێت بەرهەمی راستەقینەی خۆی پێشکەش بکات.

جگه لەمە، بەر لەبڵاوکردنەوەی بانگەوازی روانگە لەچەند لایەکەوەو بەچەند ئاستێکی جیاواز هەوڵ بۆ نوێخوازیو نوێکردنەوەی شیعری کوردی دراوە، کە من مەبەستمە لەم نووسینە کورتەدا بە چەند ئاماژەیەکی خێرا و لە لێکۆڵینەوەیەکی دیکەدا، هەندێك وردتر لەدووان لەو هەوڵانەبدوێمو برێك تیشکیان بخەمەسەر– مەبەستم لەتیف هەڵمەتو فەرهاد شاکەلی– یە.

هەڵبەت لەبەر دوو هۆ ئەم دووکەسە هەڵدەبژێرم:

<u>یەکەم</u>: ئەم هەولانە لەڕووی مێژووییەوە–تاڕادەیەك– پێش هەوڵەکانی دیکەو پێش بانگەوازی روانگەش دەکەون.

<u>دووەم</u>: بەلای منەوە ئەم هەولانە لەڕووی ماهییەتو جەوهەری شیعرییەوە لەهەوڵەکانی دیکە جیاوازترو گرنگترن.

بانگەوازی روانگە لە 1970/4/25دا بڵاوکراوەتەوە.

بەر لەو مێژووە لەتیف هەڵمەت دیوانی (خواو شارە بچکۆلەکەمان)ی هەبووە، کە لەکاتی بڵاوکردنەوەی بانگەوازەکەدا ئەودیوانە لەژێر چاپدا بووەو پێشتر یەك دوو شیعرێکی لێبڵاوکراوەتەوە.

(خواو شارە بچکۆلەکەمان) لە 1970/6/1دا چاپ بووەو هەرایەکی گەورەی ناوەتەوە. تەنانەت وەك هەڵمەت لەنووسینێکدا بەناونیشانی (لەکفرییەوە بۆ کۆتاییەکان) ئاماژەی بۆ کردووە:

دوای بڵاوبوونەوەی (خواو شارە بچکۆلەکەمان)و لەژمارە (29–30)ی رۆژنامەی هاوکاری ساڵی حەفتادا یەکێك لەگروپی روانگە– بێگومان پاش ئەوەی بانگەوازەکەشیان بڵاوکردۆتەوە–وتویەتی: ((ئێمە جۆرە دەقێکمان دەوێت لەودەقانەی خواو شارە بچکۆلەکەمان))[1].

ئەمەش تاڕادەیەکی باش ئەو راستییە روونده‌کاتەوە کە ئەو شیعرانە هەم لەڕووی دەستپێشخەرییو هەم لەڕووی ماهییەتو جەوهەری شیعرییەوە، شتێك نەبوون بتوانرێت نکوڵییان لێبکرێت. لەولاشەوە فەرهاد شاکەلی(کە ئەوکاتە بەناوی ئەنوەر شاکەلییەوە دەینووسی) بەر لەبڵاوکردنەوەی بانگەوازی روانگە خاوەنی چەند قەسیدەیەکی تازەو پڕ لە نوێگەریی بووە، کە من بۆ خۆم پێموایە (وەك شاکەلی خۆیشی لەنووسینێکدا وتویەتی)، ئەگەر –چاپکردنی شیعرەکانی لەدیوانێکدا– دوانەکەوتایە، ئێستا قسەکردنی ئێمە لەسەر دەستپێكو سەرەتاکانی شیعری نوێی کوردیی دوای (گۆران) بەجۆرێکی دیکە دەبوو. لەگەڵ ئەوەشدا کە راستە چاپکردنی دیوانەکەی شاکەلی دواکەتووە، بەلام ئەو جگە لەوەی لەساڵی 1967دا شیعرێکی بەناونیشانی (هاوڕێی گەشتەکەم) لەلایەن (مەجید کەریم ئەحمەد)ەوە کراوە بەعەرەبیو لە (النور) دا بڵاوکراوەتەوەو لەپێشکەشکردنی شیعرەکەدا وەك خەلیفەی (گۆران) باسی لێکراوە، شیعری (بەفرەکانی ئەمشەو)یشی ساڵی 1969 کراوە بەعەرەبیو لە (النور)دا بڵاوکراوەتەوە.

شیعری (مردنی شازاده)ی لەسەرەتای بەهاری ساڵی 1970دا لە (هاوکاری)و شیعری (ونبوون لەناو وشەدا)ی لە ژمارەی یەکەمی گۆڤاری (روانگە)دا بڵاوکراونەتەوە[2].

کە ئەم شیعرانە –لە رووی نوێگەرییەوە– جیاوازی ئاشکرایان لەگەڵ شیعرەکانی ئەو کاتەو پێشتریشدا هەبووە. ئەمەیان ئەو راستییەمان بۆ دەسەلمێنێت کە بەر لە بڵاوکردنەوەی بانگەوازی روانگە نەك هەر هەوڵ هەبووە، هەوڵی زۆر باش و کاریگەریش هەبووە.

لەڕووی ماهیەتوجەوهەری شیعریشەوە، شیعرەکانی هەڵمەتو شاکەلی، بەڕاستی: ((وەکو پێشەنگی قۆناغێ سەریانهەڵداوە کە قۆناغی –گۆران–یان جێدەهێشتو هۆنراوەی ئەو رۆژەی کوردستانیان دیاری دەکرد)).[3]

شیعرەکانی هەڵمەتو شاکەلی جگەلەوەی لەڕووی پەیامو زمانو ئیقاعو وێنەو دەستەواژەو میتافۆرو سیمبولو فەزای شیعرییشەوە لەگەڵ سەرجەم شیعری کوردی ئەوساو پێشتریشدا جۆرێك لەجۆرەکانی جیاوازییان تێدا بووە، جگە لەوەی بڕێك سورياليەتيان لەخۆیاندا هەڵگرتووە، وەك کەمال میراودەلی دەڵێت: ((بۆ یەکەمجاریش بەشێوەیەکی بەهێز شیعری پەخشان، شیعری ئازادی رەهایان لەئەدەبی کوردیدا هێناوەتە ئاراوە))[4] کەئەمەیان خاڵێکی زۆر گرنگەو قسەو باسی زۆرهەڵدەگرێت.

******

لەڕۆمانە زۆر جوانەکەی (ئەحلام مستەغانمی)دا (زاکیرەی جەستە) کاتێك حەيات داوا لەخالید دەکات وێنەیەکی بکێشێت، بەڵام ئیمزای لەسەر نەکات، خالید دەڵێت:

((بۆم دەرکەوت تۆش نوسخەیەکی دیکەی ئەو نیشتمانەی کە من رۆژێك لەڕۆژان سیماکانیم کێشا، کەچی خەڵکانێکی دیکە ئیمزای خۆیان لەسەر دانا. بۆم دەرکەوت هەمیشە خەڵکانێك مێژوو دەنووسنەوەو خەڵکانێکی دیکە ئیمزای خۆیانی دەخەنەسەر))[5].

هەڵمەتو شاکەلییش لەسەرەتای حەفتاکاندا سیماکانی نیشتمانێکی شیعریی تازەو جیاوازیان کێشا، بەڵام بەداخەوە زۆرجار ئیمزای خەڵکانێکی دیکە دەخرێتە سەر ئەو نیشتمانە شیعرییە.

هیوادارم ئەم هەوڵانەی ئێمە، ئەگەر وەك هەنگاوێکی سەرەتاییش بێت، بتوانێت هاوکاری بکات لەوەی ئیمزاکان بخرێنەوە جێگای خۆیان.

من بۆ خۆم پێموایە هۆکارێکی سەرەکی لەوەی زۆرجار ئیمزای شێرکۆ بێکەس دەخرێتە جێی ئیمزای لەتیف هەڵمەتو فەرهاد شاکەلی–کە ئەمە هەرگیز لەلایەن شێرکۆ بێکەس خۆیەوە رووی نەداوەو پێشم وانییە قەت رووبدات– بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەزموونی شیعریی شێرکۆ دواترو بەشێوەی هەڵکشانێکی بەردەوام، ئەوەندە گەورەو فراوانو فرە رەنگ دەبێتەوە، کەسێك کە بەوردی بەدووی دەستپێكو سەرەتاکاندا نەگەڕابێت، ناتوانێت بڕوا بەوە بهێنێت کەلەسەرەتای حەفتاکاندا شێرکۆ سەردەقشکێنی شیعری نوێی کوردی نەبووە.

بێگومان هۆکارێکی دیکەش کە ڕۆڵی لەو جێگۆڕکێی ئیمزایانەدا هەبووە، بڵاوکردنەوەی بانگەوازی ڕوانگە بووە، چونکە وەك پێشتر وتمان زۆرکەس ئێستاش وادەزانن بەر لەڕوانگە هیچ هەوڵێکی نوێخوازی لەئارادا نەبووە.یان ئەگەر هەش بووبێت هەوڵێکی زۆر باش و گرنگ و جیدی نەبووە، ئەگینا شێرکۆ بێکەس (ئەوەندەی من ئاگام لێبێت)، تائێستا لەهیچ بۆنەو نووسینو دیدارێکدا نەیوتووە:

(من پێشەنگو سەردەقشکێنی شیعری نوێی کوردیی دوای- گۆران-م).

تەنانەت نکوڵیش لەڕۆڵو بەها و دەستپێشخەری (خواو شارە بچکۆلەکەمان) ناکات، وەك لەم ڕۆژانەداو بۆ ئەم مەبەستە قسەم لەگەڵ کردو ئەو ڕاستییەی بۆ دووپاتکردمەوە.

وەڵێ ئەو (مەبەست شێرکۆ بێکەسە) وەك پێی وتم: زیاتر عەقڵییەتی داهێنانو بەردەوام بوونو کامڵکردنی ئەزموونە شیعرییەکانی لاگرنگە، نەك دەستپێكو سەرەتاکانی یەکەم.

بێگومان ئەمەش ڕاستەو منیش هەمان بۆچوونم هەیە و دڵنیام خاڵی زۆر جەوهەریو زۆر گرنگ لە جۆرو قەبارەو ئاستی داهێناندایەو هونەری گەورە ئەو کەسە دەیباتەوە کە دەبێتە خاوەنی جیدیترین بەرهەمەکانی داهێنان، نەك ئەوکەسەی کەدەبێتە خاوەنی هەنگاوی یەکەم.

هەروەك ئەزموونی شیعریی شێخ نووری شێخ ساڵح و گۆران ،پێشتر ئەم ڕاستییەیان بۆ سەلماندووین. بەڵام شتەکان لە سیاقی خۆیاندا قسەیان لەسەر دەکرێت و هەر شتە نرخی تایبەتیی خۆی هەیەو پێویستە بە هیچ بیانوویەك تێکەڵیان نەکەین ومافی کەس بە کەس نەدەین و بە ئەمانەتەوە و وەك خۆیان کە بوون تۆماریان بکەین.

ئەگینا ئێمەش کاتێك قسە لەسەر ئەزموونی شیعریی شێرکۆ بێکەس یان لەتیف هەڵمەت یان فەرهاد شاکەلی یاخود هەر شاعیرێکی داهێنەری دیکە دەکەین، بەجۆرێك قسەی لەسەر دەکەینو کاتێکیش قسە لەسەردەستپێكو هەنگاوی یەکەمی قۆناغێك لەقۆناغەکانی شیعری کوردی دەکەین، بەجۆرێکی دیکە قسەی لەسەر دەکەین. شیعری هیچ نەتەوەیەکیش بەتەنها شاعیرێك درووستی ناکات.

مەرجیش نییە ئەوەی هەنگاوی یەکەم لەبوارێکدا دەهاوێژێت، هەمیشە کەسی یەکەمی ئەو بوارە بێت، هەروەك مەرجیش نییە ئەوەی کەسی یەکەمی بوارێکە هەمیشە هەنگاوی یەکەم هی ئەو بووبێت.

ئەوەی کە مەرجەو ناشێت نادیدەی بگرین، ئەوەیە شتەکان تێکەڵ بەیەکدی نەکەینو هەوڵبدەین ئیمزاکان لەجێگای خۆیان دابنێینەوە!

لێکۆڵینەوەی یەکەمی ئەم زنجیرە نووسینە، هەوڵێکی سەرەتاییە بەم ئاراستەیەو لە دوو بەشی سەرەکی پێکدێت:

یەكـــەم: گێڕانەوەیـەكی مێـژوویی و هەوڵـدانێك بـۆ دەستنیـشانكردن وسـاغ كردنـەوەی دەسـپێك و سەرەتاكانی ئەو قۆناغەی دەتوانین بەقۆناغی حەفتاكان یان بەقۆناغی دوای (گۆران)ی ناو ببەین.

دووەم: قـسەكردن لەسـەر شـیعری (ئـەم كوولەكانـە ئەشـكێنم)ی لـەتیف هەڵمـەت و هەوڵـدان بـۆ دەسنیـشانكردنی تـازەیی و جـوانی و جیاوازییـەكانی ئـەو دەقـە لەگـەڵ شـیعرەكانی دیكـەی ئـەو سەردەمە و پێشتریشدا. لێكۆڵینـەوەی دووەم گەشتێكە بـەنێو ئەزموونی شیعریی شێركۆ بێكەسدا، كە تیایدا هەوڵدراوە سیما و خەسڵەت و تایبەتمەندییەكانی ئەو ئەزموونە دەسنیشان بكرێن.

لێكۆڵینەوەی سێیەم خوێندنەوەیەكە بۆ بەرگی دووی دیوانی لەتیف هەڵمەت كە تیایدا هەوڵدراوە جیاوازیـەكانی ئـەم شـیعرە تازانـەی هەڵمـەت لەگـەڵ سـەرجەم شـیعری كوردیـدا– بەشـیعرەكانی پێشووتری هەڵمەت خۆشیەوە–دەستنیشان بكرێن.

سەرچاوەكان:

1.لەتیف هەڵمەت. لەكفرییەوە بۆ كۆتاییەكان. گۆڤاری (مامۆستای كورد) ژمارە (30-31)، ل15.

2.فەرهاد شاكەلی.پرۆژەی ئاشكرای كودەتایەك. گۆڤاری (رامان) ژمارە (42) ساڵی 1999، ل223.

3.ئەنوەر شاكەلی. پرۆژەی كودەتایەكی نهێنی.(بەغداد:دار الجاحظ 1973)، ل5.

4.كەمال میراودەلی .لەتیف هەڵمەت وەك دیاردەیەكی شیعری نوێ. رۆژنامەی (هـەتاوی ئـەدەبی)، ژمـارە (5،4) ساڵی1996.

5.احلام مستغانمي. ذاكيرة الجسد، الطبعة الثامنة عشرة. (لبنان: منشورات احلام مستغانمي2003)، ص169.